

Osudovost arivismu

Martin Františák nastudoval na scéně Rokoka Městských divadel pražských divadelní adaptaci prózy Jaroslava Havlíčka **Neviditelný** z roku 1937. Titul je známý i z dvojího filmového zpracování, naposledy Jiřího Svobody pod názvem *Prokletí domu Hajnů*.

JAN CÍSAŘ

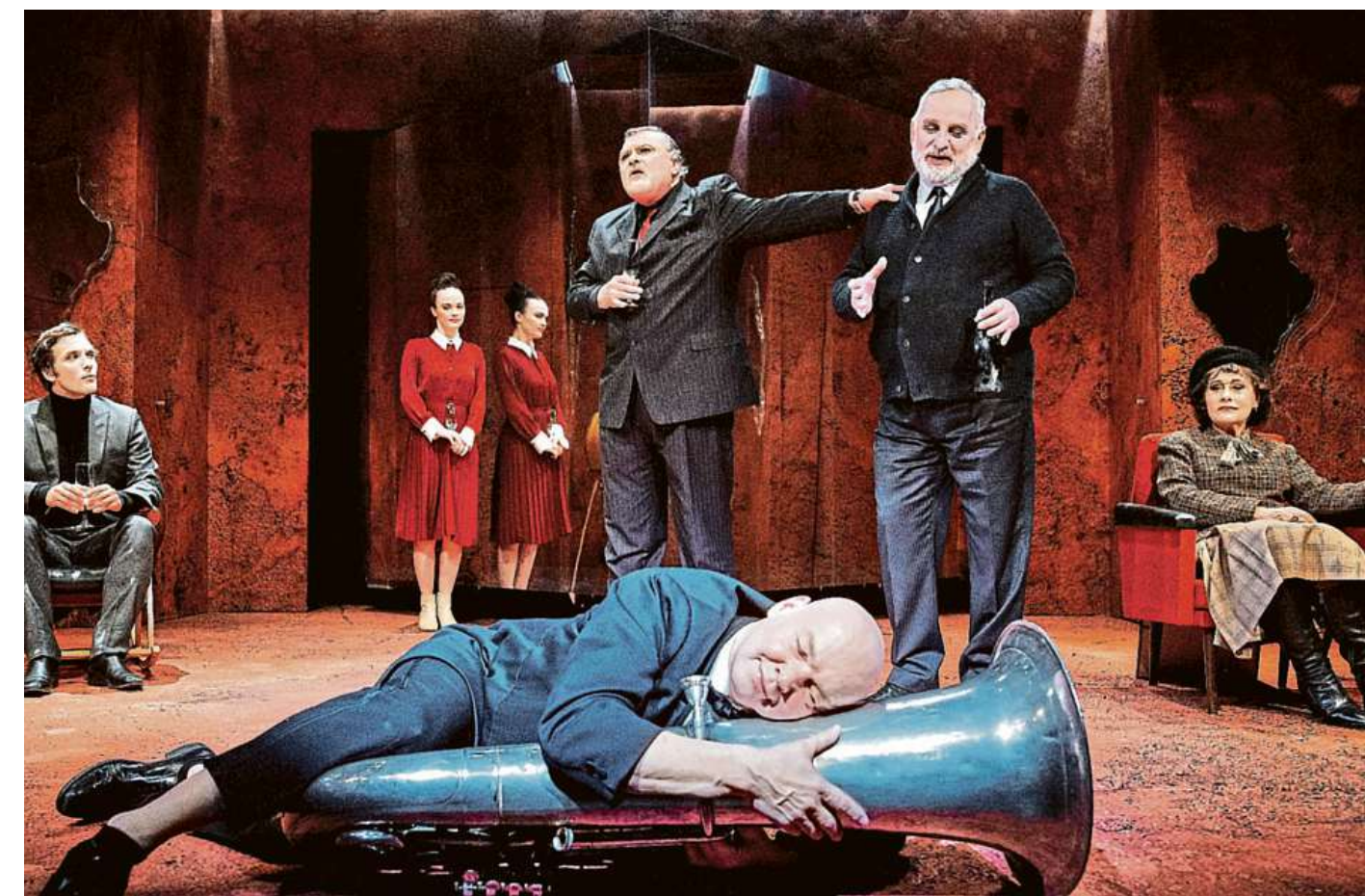
V první polovině stávající divadelní sezony se zrodilo na některých pražských scénách několik představení, která s vědomím a znalostí výbojů divadla od moderny až po dnešek usilují o to vyprávět – jak to ostatně divadlo činí od svých počátků – příběh individuality ve světě.

Městská divadla pražská Kushnerovými *Anděly v Americe* otevřela toto směřování na vysoké úrovni a inscenací *Neviditelného* se zřejmě snaží v tomto duchu pokračovat. Tímto románem získal jeho autor Jaroslav Havlíček v roce 1937 v širší veřejnosti ohlas jako úspěšný prozaik. Využil v něm napětí mezi ironickým skepticismem a racionálním kalkulem vypravěče a iracionálními osudovými silami k stvoření čtyřbojů napínavé pro četná a přitom tematicky svým širokým záběrem originální a náročné.

Opírá se nepochybně o epiku jako dějové výpravné vyprávění podané v příčinných, časových a prostorových souvislostech, aby zároveň pojetím hlavní postavy Petra Švajcara, jenž jako syn z chudé rodiny vstupuje do bohaté rodiny vlastníci továrny na mýdlo, v poloze vypravěče všech událostí a současně analytika svého konání, jež zároveň nemilosrdně analyzuje, vytvořil bohatě strukturovaný prozaický tvar.

Realistický obraz měšťanské rodiny

Havlíček takto kreslí sociologicky vrstevnatý realistický obraz prostředí měšťanské rodiny, z něhož vyrůstá hlubinný pohled do nitra postav, jenž má patřičnou dávku typizace, kterou Marie Málková jako prateta Karolína vede k působivému obrazu ženy

Šílená rodina Hajnů. Zleva - Petr Konáš (Švajcar), Petra Tenorová (Soňa), uprostřed Jiří Schwarz (Kunc) a Miloš Mejzlík, ležící Milan Kačmarčík (Cyril) a vpravo Marie Málková (Katy). FOTO MDP

zastávající neúprosně jistoty rodného řádu. Zejména v druhé části inscenace, kdy její efektní a v něčem až bizarní kostým zesiluje její roli samovládkyně rodiny a pedantického zastávce pravidel, která nedá dopustit na svého synovce Cyrila, jehož vychovatel. Tento její synovec je ztělesněným prokletím rodiny Hajnů, neboť postižen šílenstvím se domnívá, že vynalezl pilulky na neviditelnost, a je přesvědčen, že je neviditelný. Milan Kačmarčík, v černém společenském oblečení, předvádí především s jistou dětskou hravostí a spokojeností jeho vstupy do nejrůznějších důvěrných situací členů rodiny. Což vyvrcholil svatební nocí Petra Švajcara a jeho manželky Soni. Neviditelný je uchvácen obnaženou Soňou, začne ji pronásledovat a dokonce se jí pokouší znásilnit.

Havlíček ve svém epickém textu pomocí pozoruhodných metafor a jazykových obrátů evokuje stísněnou a místy až děsivou rodnou atmosféru, jež se stává do-

minantním principem první části inscenace, končí tím, že Hugo Hajn, otec Soni a majitel továrny, jehož Miloslav Mejzlík obdaril vlídnou a přátelskou snášenlivostí, rozhodne neodvolatelně, že Cyril musí z domu, a prateta Karolína obviní Petra Švajcara, že za tuto katastrofu svou touhou vládnout může.

Naprosté ztroskotání všech postav

Začíná druhá část představení, v níž se inscenace a její tvůrci snaží scénicky uchopit témata, jež sděluje románová předloha především způsobem, jímž je napsána postava Petra Švajcara. Proto posouvá do popředí jeho zápas o syna, jež porodila jeho žena Soňa. A pokouší se tak alespoň do jisté míry nabídnout divákovi v Petru Švajcarovi postavu ctižádostivce, jenž jde za svým cílem přes mrtvolu. Jenže to není z různých příčin lehké. Především: v první části je Petr Švajcar poměrně sympatickým mladým mužem, jenž v té dusné at-

mosféře působí osvěžujícím dojmem. V druhé části je svrchovaným pánem. Ale jeho role arivisty, ctižádostivého povýšence, z něj v představení nedělá ani vypravěče, ani nositele jednání rozvracejícího rodinný řád. Jistěže bojuje o svého syna – nemluvně, jehož matka zešlela; zamilovala se do Cyrila, a považuje jej za otce svého potomka.

Na tento boj se v druhé části zaměřuje pozornost dramaturga Jaroslava Havlíčka textu Martina Velíška i režiséra inscenace Martina Františáka. Od samého začátku v postavě Soni zdůrazňují její hypersexualitu. V jejím vztahu k Petrovi, budoucímu muži, jsou především patrné její sexuální touhy. A v druhé části se tato její posedlost přenáší na Cyrila. Petře Tenorové tak připadá velmi nesnadný úkol: stále znovu, ale jinak předvádět šílenství své postavy, v jejímž chování nechybí zpočátku jakýsi infantilismus. O to více pozitivněji vystupuje do popředí Katy, mladá, energická, pohledná, oddaná společnice Soni,

kteřá se stane milenkou Petrovou a vzornou matkou narozeného dítěte.

Zkrátka a dobře: inscenace pokračuje vyprávěním o rozpadu rodiny postižené šílenstvím, kterému nemůže zabránit ani nově přichozí silná individualita Petra Švajcara. Je to naprosté ztroskotání všech postav, absolutní prohra. A arivismus – ten starý, kdysi daleko více používaný pojem pro ambiciózního, někdy i bezohledného jedince, jehož nazýváme kariéristou, který je ochotný a schopný nasadit cokoli, jen aby dosáhl svého cíle – tu nabývá rozměru naprosté katastrofy.

Jaroslav Havlíček: Neviditelný

Režie: Martin Františák

Divadelní adaptace: Martin Velíšek

Dramaturgie: Marie Nováková

Scéna a kostýmy: Eva Jiřikovská

Hudba: David Smečka

MDP - Rokoko, premiéra 6. 3.

.....
Autor je teatrológ